

ERAZMO VITELIJAUS (CIOLEKO) PIRMUTINĖS DIENOS ROMOJE. IŠSTRAUKOS IŠ JONO BURKARDO 1501 METŲ DIENORAŠČIO *LIBER NOTARUM*

KĘSTUTIS PAULIUS ŽYgas

Arizonos valstybinis universitetas, JAV

Profesorius Kęstutis Paulius Žygas (g. 1942 m.) studijavo architektūrą ir meno istoriją Harvardo universitete. Apgynė daktaro disertaciją avangardo ir modernizmo tema Cornellio universitete. 1977–1984 m. dėstė architektūros istoriją Pietų Kalifornijos universitete, nuo 1985 m. iki dabar dėstė Arizonos valstybiniame universitete. Architektūros projektus yra vykdės Bostono ir Londone. Architektūros istorijos vasaros kursus skaitė Romoje, Florencijoje ir Venecijoje. 1991–1992 m. buvo Vytauto Didžiojo universiteto Menų ir humanitarinių mokslyų fakulteto dekanas. Yra paskelbęs studijų apie Pažaislio vienuolyną ir Šv. Kazimiero koplyčią: „Dogma, Art and Politics: Roman Aspects of St. Casimir's Chapel in Vilnius“, Journal of Baltic Studies, t. XXVII, Nr. 3, 1996; „The Spirit of Austerity and the Materials of Opulence: Architectural Sources of St. Casimir's Chapel in Vilnius“, Journal of Baltic Studies, t. XXXI, Nr. 1, 2000, pavasaris; „The Symbolic Geometry of the Baroque Camaldolese Monastery at Pažaislis“, Meno istorija ir kritika, Nr. 5: Šiluva Lietuvos kultūroje, Kaunas, 2009.

Erazmo Viteljaus Cioleko (1474–1522) vaidmuo Lietuvos istoriografijoje dažniausiai iškeliamas dėl jo 1501 m. kelionės į Romą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Vilniaus vyskupystės reikalais, o ypač dėl jo prakalbos, pasakytos popiežiui Aleksandri VI.¹ Čia bandysime aptarti tos audiencijos pagrindą ir emisaro priėmimo aplinkybes.² Mūsų pagrindinis šaltinis bus popiežiaus ceremonijų meistro Jono Burkardo dienoraščio *Liber notarum* įrašai. J. Burkardas stebėjo Vitelijų nuo pat jo atvykimo, skyrė jam nuolatinį dėmesį, kartais beveik nepaleido iš akių. Istorikas Kazimierzas Hartlebas trumpai aptarė J. Burkardo vaidmenį, susijusį su tuo 1501 m. Viteljaus apsilankymu ir audiencija Šventajame Soste.³ Tačiau jis sutrumpino J. Burkardo įrašus, neišspausdino viso lotyniško teksto. Čia pateikiame visą J. Burkardo lotyniškų įrašų transkripciją kartu su vertimu į lietuvių kalbą (žr. priedą).

Viteljaus pasiuntinybė į Romą buvo pagrįsta sena tradicija – krikščionio karaliaus lojalumo pareiškimu Šventajam Sostui. Ši tradicija atsekama net nuo 689 m., kada Anglijos Vakarų Saksonijos karalius Kaedvallas atkeliao į Romą, kad popiežius jį pakrikštytų. Tokių gestų prestižas smarkiai pakilo nuo 800 m., popiežiui Leonui III pačioje Šv. Petro bazilikoje karūnavus Karolij Didžiui Šventosios Romos imperatoriumi. Amžiams bégant ši ceremonija igijo variantų, transformavosi. Šios tradicijos politiniai atspalviai smarkiai išryškėjo Didžiosios Vakarų schizmos laikotarpiu, ardat Katalikų bažnyčią nuo 1378 m. iki 1417 m. Schizma prasidėjo pačių kardinolų iniciatyva.⁴ 1378 m. pavasarį vykusioje konklavoje Urbonas VI tapo popiežiumi. Tačiau per kelis mėnesius kardinolai apsigalvojo ir pakeitė savo nuomonę apie jį. Rugpjūtį vėl susirinko konklava ir išrinko popiežių Klemensą VII, nors neseniai teisėtai išrinktas popiežius Urbonas VI tebebuvo sveikas ir gyvas. Abu pasiskelbė esantys tikrieji Šv. Petro apaštalo ipėdiniai, legalūs popiežiai su visomis jiems priklausantiomis teisėmis ir privilegijomis. Nedelsdami abu paskyrė naujus kardinolus, kurie vėliau išrinkdavo tų popiežių ipėdinius. Ryškiausias skirtumas tarp tų

dvieju popiežių ir jų ipėdinių buvo tas, kad vieni norėjo, jog Šventasis Sostas būtų Romoje, kiti – kad Avinjone.

Dėl to visa Europa susiskaldė. Anglija, Danija, Vengrija, Airija, Norvegija, Švedija, Lenkija, Šventoji Romos imperija ir Šiaurės Italija bendrai rémė Romoje esantį popiežių. Prancūzija, Aragonas, Kastilia ir Leonas, Kipras, Burgundija, Savoja, Neapolis ir Škotija rémė Avinjone gyvenančių popiežių. 1409 m. Bažnyčios konsilija, susirinkusi Pizoje, bandė išspręsti klausimą dėl šios keistos padėties, bet tik paastrino situaciją, išrinkdama trečiąjį popiežių. Taip atsirado trys Šventųjų Sostų užimantys popiežiai, kiekvienas galėjo ekskomuniikuoti du kitus. Galop Konstancos susirinkimas (1414–1418) užbaigė šią Bažnyčią skaldančią painiavą ir kontroversiją, pri-versdamas visus tris popiežius atsistatydinti ir pakeisdamas juos naujai išrinktu popiežiumi Martynu V.

Tuo keturiadasimties metų laikotarpiu valdovų krikščioniškos ištikimybės pareiškimas pasidare svarbesnis negu bet kada anksčiau. Naujai į sostus atėję karaliai turėjo pasirinkti tarp popiežiaus Avinjone, Romoje arba trumpai rezidavusiojo Pizoje. Pasirinkę vieną ar kitą, valdovai jam pasiūsdavo specialiai paskirtą emisarą, kuris savo karaliaus vardu tą popiežių pripažindavo teisętū ſv. Petro ipėdiniui ir Kristaus vikaru žemėje. Tokie emisarų prisistatymai virto proga valdovams pasigirti savo kaip Dievo palaimintųjų laimėjimais, kurie būdavo įrodomi emisaro svitos prašmatnumu ir Šventajam Sostui atvežtų dovanų gausumu bei kokybe. XV a. ši ceremonija galutinai įsitvirtino.

Kazimierui Jogailaičiui 1492 m. mirus, Lietuvos ponų taryba Vilniuje išrinko Aleksandrą Jogailaitį Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Inauguracijos ceremonialai prasidėjo Vilniaus pilyje, baigesi Šv. Stanislovo katedroje.⁵ Vyskupas Albertas Taboras, tuomet vadovavęs Vilniaus diecezijai, palaimino naujają valdovą per iškilmingas apeigas katedroje. A. Taboras, buvęs tarp Aleksandro artimiausių patarėjų, turėjo jį informuoti apie krikščionių valdovų paręigą išreikšti savo lojalumą Šventajam Sostui.⁶

Tačiau, neatsižvelgdamas į kitų Europos valdovų elgesį, Aleksandras neskubėjo tučtuoju jvykdyti to tradicinio pagarbos ir paklusnumo gesto. Lietuvos didysis ku-

nigaikštis turėjo kitų neatidėliotinų reikalų. Svarbiausias rūpestis, be abejonių, buvo 1492 m. pabaigoje prasidėjęs karas su Maskvos didžiuoju kunigaikščiu Ivanu III. Konfliktas baigėsi Aleksandri priėmus įvairias Lietuvai ne naudingas sąlygas. Be kitko, jis sutiko vesti Ivano dukrą kunigaikštę Eleną, ir 1495 m. Vilniaus katedroje vyskupas A. Taboras ją sutuokė su Aleksandru. Deja, tuo įtampa tarp Vilniaus ir Maskvos nesibaigė. Elena liko uoli graikų krikščionių bažnyčios išpažinėja, tuo duodama Ivanui III pretekstus kištis į Lietuvos reikalus. Ivanas bandė ir kitais būdais nutraukti taikos sutartį. Nenuostabu, kad dar kelelius metus kunigaikščio Aleksandro lojalumo pareiškimo popiežiui reikalas nejudėjo iš vienos.

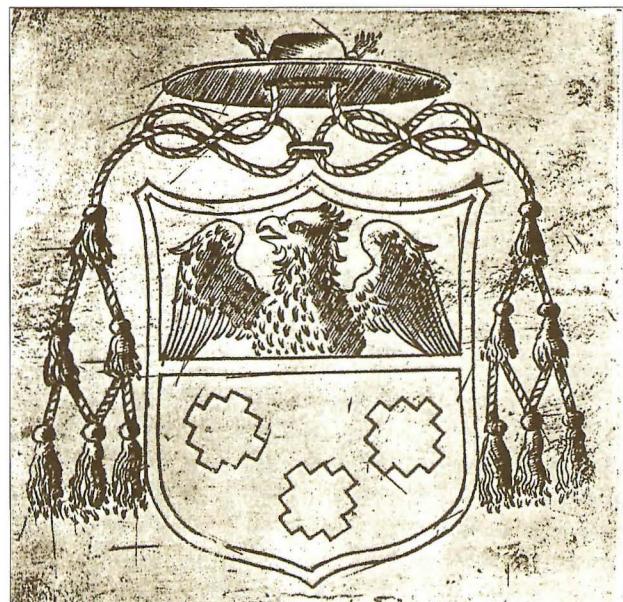
Erazmas Vitelijus Ciolekas (1474–1522), vyskupo A. Taboro patikėtinis, 1494–1495 m. tapo kunigaikščio Aleksandro sekretoriumi ir buvo paskirtas valdovo ir vyskupo emisaru Romoje (**1 ir 2 pav.**).⁷ Nors paskyrimas sutapo su Šventojo Sosto paskelbtais 1500 m. jubiliejiniais metais, Vitelijus neskubėjo keliauti į Romą. Arba nebuvo visiškai pasiruošęs, arba kelionė buvo apgalvotai atidėta. Vienap ar kitaip Vitelijus būtų išvengęs Amžinajį miestą aplankančių piligrimų srautų. I jo misiją būtų kreipiama daugiau dėmesio. Vitelijaus pagrindinis valstybinis tikslas buvo pareikšti apie Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro tvirtą ištikimybę popiežiui Aleksandri VI.

1500 m. liepos 17 d. Vitelijus išvyko iš Vilniaus ir rugpjūčio 18 d. pasiekė Krokuvą.⁸ Kitų metų sausio 1 d. jis iškeliaavo į Veneciją, ją pasiekė vasario 14 d. Pabuvęs joje šešias dienas, išvyko į Amžinajį miestą ir kovo 11 d. jį pasiekė. Kelionės maršrutas sutapo su tūkstančių piligrimų nueitais keliais – keliaudami jubiliejinių metų proga jie išmynė visus Europos kelius, vedančius į Romą. Kadangi piligrimų kelionės šiuo laikotarpiu yra tarsi analogai valdovų emisarų apsilankymams Romoje, trumpai sustokime prie jubiliejinių metų iškilmių.

Jubiliejinių metų ištakos aptinkamos Senajame Testamente ir viduramžių vienuolių penkiasdešimtmecčių minėjimuose. Roménų jos buvo vadintinos *ludi saeculares*.⁹ Šias tradicijas popiežius Bonifacas VIII (1294–1303) įtvirtino oficialiai paskelbdamas 1300 m. *annus jubileus*.¹⁰ Dalyviai privalėjo aplankyti Romą, melstis Šv. Petro baziliukoje (trisdešimt dienų iš eilės, jeigu yra vietiniai; penkiolika dienų be pertraukos – jeigu piligrimai iš tolimesnių kraštų), eiti išpažinties ir atgailauti už savo nuodėmes. Įvykdžiusiems reikalavimus buvo suteikiama visuotinė indulgencija.

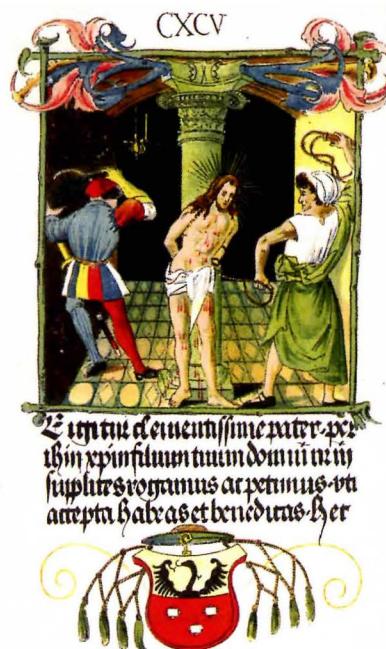
Be Šv. Petro bazilikos, lankytinų bažnyčių sąrašą laipsniškai papildė Šv. Jono Laterane (Basilica di S. Giovanni in Laterano), Šv. Pauliaus už miesto sieną (S. Paolo fuori le Mura) ir Švč. Marijos Didžioji (S. Maria Maggiore) bazilikos. Vėliau buvo pasiūlyta minėti jubiliejinius metus kas trisdešimt trejus metus, menant Kristaus gyvenimo amžių. Tačiau tas pasiūlymas nebuvo priimtas. Popiežiaus Pauliaus II (1464–1471) nutarimu apsistota ties dvidešimt penkerių metų laikotarpiu, kuris tebegalioja iki šių dienų.

Vienas įspūdingiausių ceremoniai, kuris vyksta per šiuos jubilieus, yra „Šventujų durų“ išgriovimas kiekvienoje minėtoje šventovėje. Šv. Petro bazilika išsiskiria iš kitų, nes jos „Šventąsias duris“ pats popiežius išgriauna Kalėdų išvakarėse, prieš pat ateinančius *anno santo* (šventuosius metus).¹¹ Popiežiaus legatai išgriauna duris ir kitos

1 pav. Erazmo Vitelijaus (Cioleko) herbas. Iš Erasmi Vitellii (...) oratio, [Rome, 1501]. Iš S. Narbutas, „Vilniaus prepozito Erazmo Vitelijaus kalba popiežiui Aleksandri VI: tekstas ir jo kontekstai“, Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha, Vilnius, 2007, p. 210.

Fig 1. The armorial of Bishop Erazmus Vitelius. Unknown artist. Published in Erasmi Vitellii (...) oratio, [Rome, 1501]. From S. Narbutas, „Vilniaus prepozito Erazmo Vitelijaus kalba popiežiui Aleksandri VI: tekstas ir jo kontekstai“, Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha, Vilnius, Vilnius, 2007, p. 210.

2 pav. Spalvota miniatiūra, vaizduojanti Jėzaus nuplakimą ir vyskupo Erazmo Cioleko Vitelijaus herbą. Dailininkas nežinomas. Iš vyskupo Erazmo Cioleko Vitelijaus Pontifikalo, apie 1510. UNESCO: Virtual Library of Polish Literature, red. M. Adamiec, 2001–2003.

Fig 2. Illuminated page from The Pontifical of Bishop Erazm Ciolek depicting the Flagellation of Christ and the armorial of Bishop Erazm Ciolek. Unknown artist, ca. 1510. UNESCO: Virtual Library of Polish Literature, Marek Adamiec, ed., 2001–2003.

se trijose bazilikose. Jubiliejiniams metams baigiantis, pačių Kalėdų išvakarėse Šventasis Tévas duris vėl užmūrija. Ši ceremonija siejama su Adomo ir Ievos išvarymu iš rojaus, taip pat su sena tradicija, pagal kurią nusikaltėliams bažnyčios patalpos gali suteikti prieglobstį. Svarbiausia, kad ceremonija primena Kristaus žodžius: „Jézus kalbėjo toliau: Iš tiesų, iš tiesų, sakau jums: aš – avii vartai. [...] Aš esu vartai. Jei kas eis per mane, bus išgelbtas. Jis jeis ir išeis, ir ganyklą sau ras.“¹² Jubiliejinių metų iškilmėse dalyvavę ir ceremonijas matę piligrimai dažnai tvirtindavo, kad apsilankymas Romoje juos morališkai atgaivino, dviškai sustiprino.

Jubiliejinių metų ir kitų bažnytinių švenčių iškilmes organizuodavo Šventojo Sosto ceremonijų magistras, vadinas *ceremoniere*. Tai labai seniai veikianti tarnyba, inicijuota dar VII a. Asmuo, einantis šias pareigas, anksčiau buvo vadinamas *praefectus cohereminarum pontificiarum*, paskui – *magister ceremoniarum apostolicarum*, galop – *ceremoniere* (ceremonmeisteris). Jo pareigos buvo prižiūrėti visų sakralinių ceremonialų, kuriuos Šventasis Tévas vedė arba kuriuose jis atliko svarbų vaidmenį, eiga. Šis liturginių apeigų tvarkytojas laipsniškai ēmė organizuoti popiežiaus pasaulietinius priėmimus, jo dvaro etikos ir viešo elgesio reikalus. Kartais jam tekdavo diriguoti Vatikano politiniam ir diplomatiniam protokolui ištisomis savaitėmis, mėnesiais.

Renesanso laikotarpiu trys ceremonmeisteriai – Agostino Patrizi (1468–1483), Jonas Burkardas (1483–1506) ir Paris de Grassis (1504–1528) keitė vienas kitą be pertraukos ir pasižymėjo sistemindami šios senos institucijos veiklą Romoje ir Vatikane. Pagal galiojančias tradicijas visi *ceremoniere* stengesi užtikrinti vykstančių ceremonijų įspūdingumą. Tam tikslui buvo komponuojamos atitinamkos giesmės, pritaikoma muzika, puošiami drabužiai ir kuriama apeigų choreografija. Iškildingas bendras vaizdas buvo apgalvotai gražinamas, orkestruojamas.

Atsižvelgęs į popiežiaus nurodymą, ceremonmeisteris A. Patrizi pradėjo rašyti ir redaguoti liturginių apeigų ir procedūrų knygas. J. Burkardas, perėmęs jo pareigas ir archyvą, kruopščiai ir atsakingai toliau tėsė šį darbą.¹³ Be perimtų knygų, J. Burkardas ēmė aprašinėti ir ceremonijas, kurias jam pačiam teko pritaikyti arba sukurti visai iš naujo. Taip atsirado plati dokumentacija ir išsamios nuorodos būsimų kartų Vatikano ceremonijų magistrams. Svarbių švenčių ceremonialai įsitvirtino; ritualų tvarka buvo užtikrinta. Atėjus šventadieniui, *ceremoniere* galėjo tikliai pakartoti praėjusių metų šventės tvarką. Tokie užrašai tampa labai svarbūs ruošiant jubiliejinių metų ceremonijas, kurios, kaip minėta, kartojosi dvidešimt penkerių metų tarpais, ir būtų buvę sunku atsiminti jų detales. Naujas *ceremoniere* pareigas einantis asmuo, reikaliu esant, galėjo tobulinti anksčiau sudarytą apeigų tvarką, pirma atsižvelgęs į ankstesnių magistrų patirtį ir efektingiausius precedentus. Ši sena pareigybė išliko iki šių dienų ir tebeklesti. *Ceremoniere* pareigas einantis asmuo toliau rašo oficialų dienoraštį, tuo tēsdamas tradiciją. Jame dokumentuojamos visos svarbiausios ceremonijos, kuriose dalyvauja popiežius.

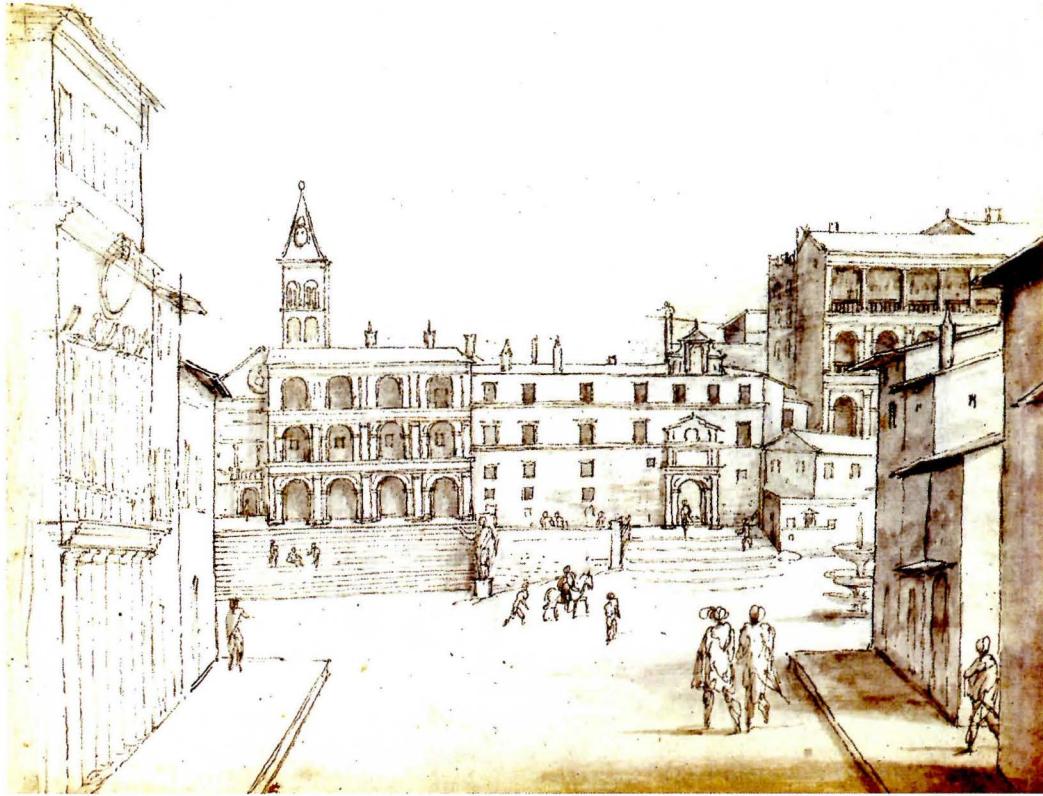
Ceremonialus tvarkančiujų užrašai yra naudingi dokumentai, liudijantys svarbesnius istorijos momentus. Pavyzdžiu, ceremonmeisterio P. de Grassio dienoraštis

(*Diarium*) tapo svarbiu šaltiniu Zenonui Ivinskiui tiriant šv. Kazimiero kanonizacijos mīsles. P. de Grassis, pradėjęs eiti Vatikano ceremonijų magistro pareigas 1506 m., nuolat rašė dienoraštį iki pat savo mirties 1523 m. Būdamas pedantiško būdo, jis tapo puikiu ceremonialų kronikininku – surašydavo smulkiausius kasdienybės įvykius, paminėdavo detales, pavyzdžiui, popiežiaus aprangą ir mēgstamiausius valgius. Anksčiau būdavo manoma, kad Kazimiero Jogailaičio kanonizacija galėjo įvykti dar popiežiaus Leono X pontifikato metu (1513–1521). Tirdamas faktus, Z. Ivinskis atidžiai peržiūrėjo smulkmeniškus P. de Grassio dienoraščio įrašus. Kadangi ten jokios Kazimiero kanonizacijos iškilmės nebuvo paminėtos, Z. Ivinskis nusprendė, kad jaunasis karalaitis tikrai nebuvo kanonizuotas Leono X pontifikato laikotarpiu.¹⁴

Nuo maždaug XV a. vidurio popiežiai ēmė tobulinti Romos urbanistiką ir Vatikano rūmų architektūrą. Norėta, kad jų pasaulietiška aplinka – gatvės, aikštės, kiemai, priėmimų salės, rūmų apartamentai keltų tinkamą pagarbą tikėjimui, kuriam jie atstovavo. Taip jau buvo seniai daroma bazilikų ir katedrų sakralinėse erdvėse. Architektūrinė apdaila turėjo vieną tikslą: pristatyti Apaštaliniu Sosto autoritetą, garbę ir kilnumą visiems švenčių dalyviams, vietiniams miestiečiams, taip pat Romoje besilankantiems užsieniečiams piligrimams, ambasadoriams, emisarams ir t. t. Lygiagrečiai įsitvirtino idėja, kad popiežiaus dvaras turi atspindėti dangišką dvarą, kad popiežiaus vedamos liturgijos turi atspindėti dangiškas liturgijas. Buvo siekiama išryškinti ir pabrėžti analogijas tarp dangiškų ir žemiškų hierarchijų.¹⁵

Erazmas Vitelijus atvyko į Romą, kuri buvo visiškai nepanaši į dabartinę (3, 6 ir 7 pav.). Miesto perstatymas ir dailinimas buvo vos pradėtas, rezultatų palyginti mažai. Baroko laikų urbanistiniai pakeitimai atsirado tik kitame šimtmetyje popiežiaus Siksto V (1585–1590) iniciatyva. Svarbiausios dabartinės Romos puošmenos – barokinės Šv. Petro bazilikos Vitelijaus laikais dar nebuvo. Senoji bazilika, anksčiausios krikščionybės laikotarpiu pastatyta šventovė, tuomet svyravo ant senų pamatų, bet dar nebuvo nugriauta, pakeista dabartine. Panašiai ir su Vatikano rūmais. Patys popiežiai gana neseniai buvo pradėję gyventi Vatikane, tame esančias patalpas plėsti ir tobulinti. Laterano rūmai, stovintys pačiame Romos mieste (rytinėje Tibro upės pusėje), buvo popiežių mēgstamiausia buveinė per ištisus šimtmecius, pradedant Romos imperatoriaus Konstantino laikais. Tuo tarpu Vatikano rajone stovėjo palyginti kuklūs, maži ir nesvarbūs pastatai. Šis Romos priemiestis ēmė pastebimai augti maždaug XV a. pradžioje. 6 pav. matyti, kaip atrodė Vatikano rūmai ir senoji Šv. Petro bazilika apytiksliai Vitelijaus apsilankymo laiku.

Kaip paaškėjė iš ceremonmeisterio J. Burkardo dienoraščio *Liber notarum* įrašų, Erazmas Vitelijus buvo jo akiratyje, kai tik atvyko į Vatikaną. Jonas Burkardas (kartais rašomas Johannes Burckard, Joannes Burchard, Joannis Burckardi, Giovanni Burcardo) gimė apie 1450 m. Niederhaslache (anksčiau Vokietijos dalis, dabar Bas-Rhin Prancūzijos Elzase).¹⁶ Nors buvo iš nekilmingos šeimos, jis mokėsi Šv. Florentino kolegijoje Niederhaslache. Baigęs studijas, J. Burkardas buvo priimtas į Strasbūro vyskupo sekretoriatą. Galima sakyti, kad jo bažnytinė kar-

3 pav. Š. Petro aikštė
ir Šv. Petro bazilika
Vatikane apie 1535 m.
Jėjimas į baziliką – tie-
siai po arkada, o jėjimas
i Vatikano rūmus –
portalas dešinėje.

Marteno van Heem-
skercko piešinys, apie
1535. Iš Maarten van
Heemskerck – Inventio
Urbis, Milan: Berenice,
1990.

Fig 3. Old St. Peter's
Basilica and piazza
circa 1535. Basilica
entrance was under the
arcade, the gate on the
right led to the Vatican
Palace. Drawing by Maarten
van Heemskerck,
reproduced in Maarten
van Heemskerck –
Inventio Urbis, Milan:
Berenice, 1990.

jera prasidėjo 1475 m., kai jis buvo paskirtas Moutier-Grandvalio klebonu, nors išventintas į kunigus tik kitais metais. Atvykės į Romą 1481 m. jis gavo apaštališkojo protonotaro titulą. Nors J. Burkardas gyveno Amžinajame mieste, jis vis kilo Elzaso diecezijos hierarchijoje. 1501 m. tapo Bazelio katedros dekanu, o 1503 m. popiežius Pijus III jį paskyrė Orto vyskupu. Ankstyva Pijaus III mirtis sustabdė J. Burkardo konsekraciją, bet popiežius Julijus II netrukus ją patvirtino. Tuomet J. Burkardas jau buvo popiežiaus koplyčios klierikas ir Šventojo Sosto laiškų abreviatorius.

Apie 1491 m. J. Burkardas sau pasistatė namus Romoje, via del Sudario 44, kurie tebestovi ir šiandien. Įstojęs į Santa Maria dell' Anima brolią, greitai tapo jos klebonu. Eidamas šias pareigas jis pritarė brolijos norui atstatyti Santa Maria dell' Anima bažnyčią, nes norėta geriau pasiruošti artėjantiems 1500 m. jubiliejiniams metams. Konfratrai susitarė su architektu Andrea Sansovino, kuris suprojektavo halės tipo bažnyčią. Tai sakralinis pastatas, daugiau būdingas Šiaurės Europai negu Italijai. Architektas Giuliano da Sangallo vėliau užbaigė šios bažnyčios fasadą. J. Burkardas mirė 1506 m. gegužės 16 d. Jo palaiakai ilsisi Romoje, Santa Maria del Popolo bažnyčioje, esančioje arti Flaminijos vartų.

J. Burkardas tapo Vatikano *ceremoniere* 1483 m., sumokėjęs 450 dukatų popiežiaus iždui, kad išsigytų šias svarbias pareigas. Kaip ceremonialų magistras jis tarnavo popiežiams Sikstui IV (1471–1484), Inocentui VIII (1484–1492), Aleksandriui VI (1492–1503), Pijui III (1503 m.) ir Julijui II (1503–1506 m.). J. Burkardas išliko *ceremoniere* iki pat savo mirties. Reikia pasakyti, kad *ceremoniere* darësi vis svarbesnė pareigybė Vatikano kurijos reikaluoose, jos vaidmuo ypač išryškėjo XVI a., išigalint reformacijai ir tebevykstant Tridento susirinkimui.

Nors ceremonmeisterio darbas oficialiai nejpareigojo J. Burkardo rašyti dienoraštį, vadinamą *Liber notarum*, jis skrupulingai tai darė.¹⁷ Rašė sau pačiam, kad ateityje geriau atsimintų ceremonialų eiga, panaudotų ankstesnių ceremonialų vedėjų patirtį, neužmirštų svarbesnių momentų, jų niuansų ir įvairių smulkiausių detalių. Néra duomenų manyti, kad šie užrašai turėjo būti istorinė įvykių apžvalga, galiausiai skirta išleidimui. Pirmajame dešimtmetyje beveik visi J. Burkardo dienoraščio įrašai buvo tiesiogiai susiję su jo tarnyba ir popiežiaus dvaro kasdienybe.

Berašydamas *Liber notarum*, J. Burkardas parengė ir išleido keletą veikalų, kurie apibūdina Vatikano ceremonialius ir apeigas. 1485 m. jis sutvarkė ir publikavo *Liber Pontificalis*; 1488 m. išleido *Caeremoniale Episcoporum*; 1495 m. išspausdino *Ordo Servandus per Sacerdotem in celebratione Missae*, kuris laikomas pačiu svarbiausiu J. Burkardo veikalui ir buvo išleistas pakartotinai. Pagrindinis *Ordo Servandus* turinys tebėra dalis dabartinio Romos katalikų mišiolo – *Normae Generales*.

Būnant ceremonmeisteriu J. Burkardui teko organizuoti ir vesti daug priėmimų ir ceremonialų, kurių patys svarbiausi buvo Dono Federigo de Aragono apsilankymas Romoje (nuo 1493 m. pabaigos iki 1494 m. pradžios); Neapolio karaliaus Alfonso II karūnavimas (1494 gegužė); Prancūzijos karaliaus Karolio VIII apsilankymas Romoje (nuo 1494 m. lapkričio iki 1495 m. vasario); popiežiaus apsilankymas Milano mieste ir susitikimas su imperatoriumi Maksimilijonu (nuo 1496 m. liepos iki lapkričio); jubiliejinių metų paskelbimas (per 1499 m. Kalėdas); popiežiaus Aleksandro VI apsilankymas Piombino mieste (nuo 1502 m. vasario iki kovo); popiežiaus Aleksandro VI laidotuvės (1503 m. rugpjūtis). J. Burkardas taip pat dalyvavo naujosios Šv. Petro bazilikos kertinio akmens padėjimo ceremonijoje 1506 m. balandžio 18 d.

4 pav. Klūpančio popiežiaus Aleksandro VI portretas. Fragmentas iš 1493 m. Bernardino Pinturichio freskos „Prisikėlimas“. Borgia apartamentai, Vatikano rūmai.

Fig 4. Full-length portrait of kneeling Pope Alexander VI, circa 1493. Detail of the Fresco of the ‘Resurrection’ by Bernardino Pinturicchio, in the Appartamento Borgia of the Vatican Palace.

Erazmas Vitelijus vyko į Romą siekdamas audiencijos pas popiežių Aleksandrą VI (Rodrigo Borgią), ko gero, patį kontroversiškiausią Šv. Petro įpėdinį visoje Katalikų bažnyčios istorijoje. Jo pontifikatas pasižymėjo tokiais skandalais, dėl kurių per penkis šimtus metų neatsirado nė viena teigiamai jį nušviečianti biografija.¹⁸ 1456 m. jo dėdė popiežius Kalikstas III jam suteikė kardinolo kepurę, nors tada jis teturėjo vos dvidešimt penkerius metus ir nebuvo numatęs siekti jokios bažnytinės karjeros. Rodrigo Borgia buvo įsventintas kunigu po dylikos metų. Paskirtas Vatikano kurijos vicekancleriu, dėl šių pareigų pralobo, tapo vienu iš turtingiausių tos epochos žmonių. Kardinolas Borgia užpirko daugiausia balsų korumpuoję 1492 m. konklavoje, buvo išrinktas popiežiumi ir pasivadino Aleksandru VI (4 pav.).

Romos gyventojai pritarė išrinkimui ir sveikino jo administraciją, kuri greitai sutvarkė miestą siaubiančius nusikaltėlius, padarė miestą saugesnį negu bet kada anksčiau. Deja, ta tvarka neišsilika per visą pontifikatą. Dar būnant kardinolu jo ilgametė meilužė grafinė Vanozza dei Cattani pagimdė keturis jo vaikus. Du iš jų ypač išgarsėjo – legendomis apsupta Lucrezia Borgia ir psichopatas, brolžudys Cesare Borgia. I Romą popiežius Aleksandras VI pakvietė Bramantę, Rafaelį, Michelangelo ir kitus talentingus menininkus, kurie pamažu pradėjo transformuoti aplieistą griuvėsių miestą į vieną gražiausią ir įspūdingiausią Europos sostinį. Jis rėmė mokslininkus ir rašytojus, mėgo teatrą, spektaklius, muzikos rečitalius. Ispanijai, Portugalijai ir Provansui ištremus žydus, jiems suteikė prieglobstį.

Jubiliejiniuose metais Romą aplankiusių dviejų šimtų tūkstančių piligrimų išlaidos praturtino Vatikaną, bet iš to Bažnyčiai teko mažai naudos. Popiežiaus valdas puolė prancūzai ir ispanai, krikščioniškajam pasaulyi grasinė turkai, o pats popiežius turėjo nemažai prieš Italijoje. Gindamas jis rėmėsi savo gimine, ypač sūnumi Cesare, kuriam teikė neribotą finansinę ir karinę pagalbą. Kad padidintų pajamas, Aleksandras VI paskyrė dyliką naujų kardinolų, tūkstančiais dukatų papildydamas savo iždą. Kartais jis apkaltindavo kardinolus, Vatikano pareigūnus ir Romos turuolius kokiu nors nusižengimu ir juos įkalindavo. Jų turai būdavo konfiskuojami, dažnas prarasdavo gyvybę. Pats Aleksandras VI mirė keistomis aplinkybėmis. Buvo skelbiama, kad nuo maliarijos, bet, atsižvelgiant į ypač greitas ir keistas palaikų deformacijas, tikriausiai buvo nunuodytas. Jis pasidarė toks nekenčiamas, kad Šv. Petro bazilikos kumigai atsisakė priimti jo palaikus. Galop buvo priversti, bet tik keturi dvasininkai dalyvavo jo gedulingose mišiose. Pijus III, išrinktas popiežiumi 1503 m. konklavoje, draudė maldas už Aleksandro VI sielą, sakydamas, kad „piktžodžiausime meldsdamiesi už prakeiktuosius“. Trumpai pabuvę Šv. Petro bazilikos kriptoje, Aleksandro VI palaikai buvo išežti ir palaidoti Santa Maria in Monserrato degli Spagnoli, ispanų valstybinėje bažnyčioje Romoje (5 pav.).

Erazmas Vitelijus buvo susipažinęs su Vilniuje ir Krokuvos veikiančiu diplomatiniu protokolu, bet, atvykęs į Romą, turėjo greitai sužinoti Vatikano dvaro tvarką ir įpročius. Popiežiaus rūmų elgesio taisyklės buvo panašios į kitų Europos karalių dvarą, tačiau ir skyrėsi tam tikromis ypatybėmis.¹⁹ Užtat Vitelijui buvo būtina išsiaiškinti Vatikane veikiančio protokolo niuansus, kad sužinotų, kaip tvarkomas valdovų, princų, kardinolų, ambasadorių, emisarų ir kitų aukštų svečių formalios audiencijos popiežiaus akivaizdoje.²⁰

Teoriškai kalbant, universalus dvasinis popiežiaus autoritetas apėmė visus krikščionis pasaulečius ir dvasininkus. Šventasis Sostas vadovavo visai krikščioniškajai bendruomenei, net imperatoriams ir karaliams. Be popiežiaus sutikimo karalių valdžia buvo laikoma neteisėta. Tačiau jau XV a. tai buvo daugiau teorinis dėsnis negu praktinis politikos veiklos įrankis. Vis dėlto Vatikane vykstančios ceremonijos patvirtindavo, kad popiežius valdo visą krikščioniškajį pasauly. Taigi audiencijoje priimamas asmuo, nusiėmęs kepurę, priartėdavo prie soste sėdinčio popiežiaus ir atsiklaupęs pabučiuodavo jo šlepetę. Tuo jis įrodydavo savo paklusnumą, pagarbą ir ištekimybę Kristaus vikariui žemėje, universalios bažnyčios pontifikui. Šitas gestas demonstravo to asmens dvasinę priklausomybę Šventajam Sostui. Tada popiežius ceremoningai pakeldavo atsiklaupusį, kryžiaus ženklu paženklindavo jo kakta, smakrą ir skruostą, tuo parodydamas, kad atvykęs asmuo buvo maloniai priimtinas į krikščioniškąją bendruomenę, kad jis priklauso popiežiaus dvasinei priežiūrai. Tokie buvo pagrindiniai priėmimo ceremonijos metmenys.

1501 m. kovo 31 d. Erazmas Vitelijus prisistatė popiežiaus konsistorijoje.²¹ Iškilmingai pasisveikinęs minėtu būdu, perskaitė Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro raštą ir tuo formaliai patvirtino valdovo lojalumą, pagarbą ir paklusnumą Šventajam Sostui.²² Tas ganėtinai

ilgas tekstas buvo surašytas savotišku stiliumi ir panašus į iškilmingą oraciją. Viena vertus, jo turinys atitiko seniai nustatytas formuluoutes, nes pagrindinis rašto tikslas – pareikšti apie valdovo lojalumą popiežiui. Kita vertus, turinys turėjo būti informatyvus, sudaryti tinkamą kontekstą, būti pagrindu kunigaikščio ištikimybės patvirtinimui. Todėl tekste pateikiama daug bendrų žinių apie Lietuvą – jos geografinę padėtį, gyventojus ir miestus, gamtą ir gyvūnus. Krašto prekyba ir eksportas irgi buvo paminėti. Daug dėmesio skirta apibūdinti Lietuvos dvasinę gerovę ir jos ryšius su kaimynais. Aiškinta, kad Lietuva galėjo atliki krikščionybės paribio apsaugos vaidmenį Europos šiaurėje ir rytuose. Papildydamas lojalumo pareiškimus, kunigaikščio Aleksandro raštas glaustai paaikiškino valdovo kilmę ir gimинystės ryšius. Antai, kalbant apie karalių Kazimierą Jogailaitį, čia rašoma, kad jo antrasis sūnus taip pat turėjęs Kazimiero vardą, buvęs jaunuolis, „kuris ištisies pasižymėjo mokytumu, puikiais gabumais ir doru gyvenimu, besiruošiantį didesniems dalykams, [j]i] pasigrobė pavydi mirtis. Jis, palaidotas kunigaikštystės sostinėje, jau beveik dvi dešimtis metų garsėja daugeliu stebuklų, savo nuopelnais pas Dievą paremdamas kiekvieno maldas, niekam neleidžia prarasti vilties. Visa tai surašius į vieną vietą kada nors bus išsamiau pranešta šiam Šventajam Sostui.“²³ Taip Šventasis Sostas pirmą kartą buvo oficialiai informuotas apie karalaičio Kazimiero, Aleksandro vyresniojo brolio, garbinimą ir augantį jo kultą Vilniuje. Taigi 1501 m. Erazmo Vitelijaus audiencija pas popiežių svarbi ir tuo, kad karalaičio Kazimiero šventas gyvenimas buvo pirmą kartą Romos kurijoje viešai paminėtas ir pristatytas.

Lankydamas Vatikane Erazmas Vitelijus pareiškė, kad karalaičio Kazimiero garbinimas smarkiai išaugo per 17 metų nuo jo mirties. Jis pažadėjo Šventajam Sostui ateityje padaryti visapusišką pristatymą šia tema. Kadangi oficialūs pareiškimai popiežiui negalėjo būti impulsyvūs ar asmeniški, galima spėti, kad vyskupas A. Taboras buvo iš anksto Vilniuje parengęs ir aprobabęs tokį Vitelijaus pareiškimą Šventajam Sostui. Kaip žinoma, Vitelijus savo pažado neįvykdė, o ir kitiems asmenims tai padaryti užtruko ne vienerius metus.

Tuo kelių mėnesių Erazmo Vitelijaus viešnagės Romoje laikotarpiu Vatikane vyko pasitarimai kunigaikščio Aleksandro ir Vilniaus vyskupo A. Taboro iškeltais klaušimais. Jų rūpesčius apsvarstęs, popiežius Aleksandras VI paskelbė savo nutarimus keliuose oficialiuose laiškuose.²⁴ Popiežiaus 1501 m. gegužės 15 d. bulė tiesiogiai atsiliepė į žinias apie karalaitį Kazimierą: „Todėl norėdami, kad Palaimintosios Mergelės Marijos ir šventųjų Andriejaus ir Stanislovo koplyčią, esančią Vilniaus bažnyčioje, kurią [koplyčią] šviesios atminties Lenkijos karalius Kazimieras pastatė puošniame stiliuje, aprūpino fundacija ir papuošė brangiausiais liturginiaisiais rūbais, ir kurią, kaip mums pranešta, ypatingai brangina mylimasis sūnus ir kilmingas vyras Aleksandras, Lietuvos didysis kunigaikštis – kurio brolis kunigaikštis Kazimieras, palaidotas toje koplyčioje, sakoma, garsėjasi stebuklais ir trokšta, kad Dievas joje būtų vis labiau garbinamas, [norėdami] kad ją tikintieji lankytų, tinkamai gerbtų ir jos sąrangą, tiek dekoracijas išsaugotų ir išlaikytų bei patys į šią koplyčią juo noriau rinktusi melstis ir jos, kaip sakyta, išlaikymui bei susida-

5 pav. Pomirtinis popiežiaus Aleksandro VI profolinis portretas. Christofano dell'Altissimo, apie 1570. Tapyba aliejumi. Giovio portretų rinkinys Corridorio Vasariano muziejuje, Uffizi galerija, Florencija.

Fig 5. Posthumous profile portrait of Pope Alexander VI. Painted by Christofano dell'Altissimo circa 1570. Giovio portrait collection, Corridorio Vasariano museum, Uffizi Gallery, Florence.

rančių išlaidų padengimui veikiau ištestų pagalbos ranką, ir dėl to šioje vietoje juos gaivintų didesnė malonių gausa, mes, pasitikėdami visagalio Dievo gailestingumu ir jo apaštalu, palaimintų Petro ir Pauliaus autoritetu, visiems ir kiekvienam virš minėtųjų tikinčių, nuoširdžiai besigailintiems, atliekantiems išpažinti ir pamaldžiai lankantiems minėtają koplyčią, mūsų Viešpaties Jézaus Kristaus Gimimo, Švč. Mergelės Marijos Įvedybų ir jos Ęmimo į Dangų šventėse, nuo pirmųjų jų mišparų iki antrųjų mišparų iškaitytinai, ir, kaip sakyta, ištisiantiems pagalbos ranką koplyčios išlaikymui besusidarančių išlaidų padengimui, šiuo raštu maloningai Viešpatyje suteikiame dvidešimt metų ir tiek pat kvadragenų atlaidų iš jiems uždėtų atlaidų, – šiam raštui galiojant visiems laikams.²⁵

Atsižvelgiant į būsimą karalaičio Kazimiero kanonizaciją, svarbiausia, kad popiežiaus Aleksandro VI bulė nedelsiant suteikė atlaidus asmenims, kurie tam tikromis dienomis lankys Palaimintosios Mergelės Marijos koplyčią Vilniaus katedroje. Suteikiamos indulgencijos paskatino miestiečius ir piligrimus dažniau lankytis šią išskirtinę vietą. Kaip skaitėme popiežiaus rašte, ši koplyčia anuomet jau buvo pašvęsta Palaimintajai Mergelei Marijai, šv. Andriejui ir šv. Stanislovui. Netrukus, 1506, 1545 ir 1551 m., joje buvo palaidoti Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Aleksandras, karalienė Elzbieta Habsburgaitė ir karalienė Barbora Radvilaite. Vilniečiai ją pradėjo vadinti Karališkaja koplyčia.²⁶ Nors

6 pav. Benedikcijos ložėje popiežius laimina susirinkusius piligrimus. Autorius nežinomas. Piešinys, apie 1560. Reprodukcija iš Arizonos valstybinio universiteto Architektūros katedros Vizualinio rinkinio.

Fig 6. The Pope blessing pilgrims from the Benediction Loggia. Circa 1560 drawing by an unknown artist. Reproduction courtesy of Arizona State University, School of Architecture – Visual Collections.

dabar jos oficialus pavadinimas yra Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo koplyčia, ji dar kartais vadinama Valavičių koplyčia.

Kanauninkas Vitelijus viešėjo Romoje kelis mėnesius, vykdymas įvairias jam paskirtas užduotis. Be kitų reikalų, jis turėjo įsigyti relikvijų ir iš Šventojo Sosto išprašyti įvairių privilegijų Vilniaus vyskupijai. Popiežius Aleksandras VI palankiai reagavo į tas peticijas. Pavyzdžiu, Šventasis Sostas leido Vilniaus vyskupui skirti kunigus į tas bažnyčias, į kurias anksčiau skirdavo tik Lietuvos didysis kunigaikštis. Apsilankymo Romoje proga popiežius Aleksandras VI paskelbė Erazmą Vitelijų apaštališkuoju protonotaru, t. y. jis tapo vienu iš aukštas pareigas Romos kurijoje einančių prelatų.

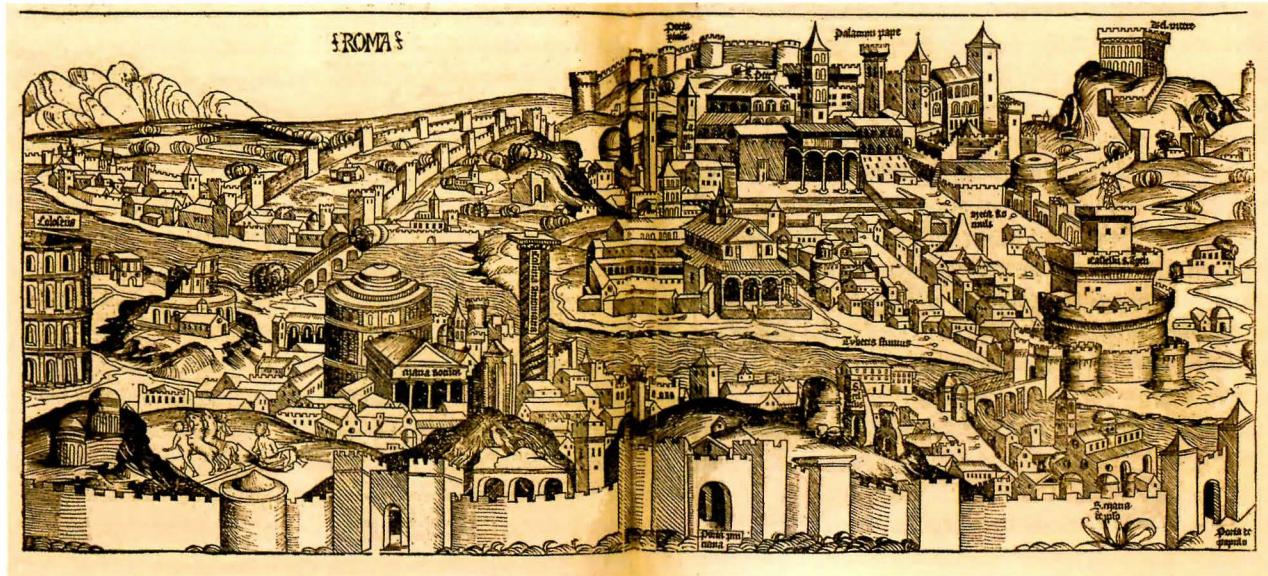
Maždaug nuo 1494 m. J. Burkardas ėmė kreipti dėmesį į politinius ir diplomatinius įvykius už Romos ir popiežiaus valdos ribų. Dienoraštyje trūksta įrašų nuo 1492 m. liepos iki gruodžio. Be to, yra šešių savaičių tarpas nuo 1497 m. birželio iki liepos ir viso pusmečio nuo 1503 m. vasario iki rugpjūčio. Tos spragos nesumažina J. Burkardo dienoraščio istorinės svarbos nušviečiant Vatikano užkulisius 1483–1506 m. laikotarpiu.

J. Burkardo rašymo būdas ir dienoraščio turinys lemia jo vertę. Nors autorius kreipė žvilgsnį į platesnius įvykius, jis neatskleidė savo nuomonės apie tuos įvykius ir pačią politiką, daugiau apsiribojo faktų užrašymu, o ypač tiksliai pažymėdavo oficialius priėmimus ir ceremonialus. Tirkas biurokratas, J. Burkardas detalizavo protokolų tvarką, savo pareigų ir atsakomybės apimtį bei sudėtį. Galime būti nepatenkinti, kad per daug dėmesio skyrė mažybiniams

reikalams, o per mažai – didesniems įvykiams, jų srautui. Taip pat galime apgailestauti, kad per mažai dėmesio skyrė menams, Vatikane dirbantiems menininkams ir kitiems kultūriniam reikalams. Vis dėlto reikia pripažinti, kad smulkmeniškas įvykių katalogavimas J. Burkardo balsui suteikia autentiškumo. Jis aprašyda smulkmenas tarsi patikimas reporteris.

J. Burkardas skiriasi nuo kitų aprašančiųjų tuometinę Romą. Pavyzdžiu, Stefano Infessura, dirbęs civilinėje Romos tarnyboje, stebėjo ir rašė nūdienę istoriją. Panašiai darė Paolo Giovio. Mario Sanuto iš toliau žvelgė į tos dienos Romos įvykius. Venecijos ambasadorius Antonio Giustinianas ir Ferraros ambasadorius Costabili nuolat pranešdavo savo valdžioms vėliausias Romos naujienas, gandus ir apkalbas. Būtina paminėti ir Francesco Giuicciardini, meistriškos *Storia d'Italia* autorium, aprėpusi lemiamus 1494–1532 m. laikotarpio įvykius.

J. Burkardas išsiskiria iš visų minėtų autorų ir todėl istorikai jam teikia labai daug reikšmės. Kitaip negu šie autoriai, jis gyveno Romos įvykių sukūryje, pats juos stebėjo, o ne kartojo iš kitų girdėtus anekdotus. Kiti autoriai rinkdavo žinias ir iš aukštų kardinolų, ir iš žemiusių klierikų. Todėl jų žinios dažniausiai antraeilės, o J. Burkardo – tarsi tyras šaltinis. Dažnai jis žinodavo daugiau, negu užrašydavo. Néra abejonės, kad jis turėjo savų įtarimų apie Vatikane sukaamas intrigas. Pavyzdžiu, aišku, kad jis nepritarė moterų dalyvavimui oficialiose Vatikano ceremonijose, tačiau laikui bėgant apsiprato. Labai neutraliai rašė apie skandalinges puotas ir balius, kuriems kiti autoriai skyrė daugiau dėmesio. Nors apie

7 pav. Bendras Romos vaizdas XV a. pabaigoje. Medžio raižinys iš Hartmano Schedelio Liber chronicarum, LVIII. A. Kobergerio spaustuvė, Niurnbergas, 1493.

Fig 7. General view of Rome at the end of the 15-th century. Woodcut from Hartman Schedel's Liber chronicarum LVIII, Nuremberg: A. Koberger, 1493.

Vatikane vykstančias sensacijas ir skandalus tikrai žinojo, J. Burkardas juos nutylėjo arba jų reikšmę smarkiai sumažino. Nepaisant šių trūkumų, jo *Liber notarum* liks

įdomus ir svarbus šaltinis visiems besidomintiems renesanso kultūra, ypač Vatikano ekleziastine, politine ir diplomatine istorija.

¹ Dažnai minima Erazmo Vitelijaus oracija pirmą kartą pa-skelbta *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae...*, red. A. Theiner, Roma, 1861, t. II, Nr. CCXCIX, p. 277–280. Vėliausią ap-tarimą žr. S. Narbutas, „Vilniaus prepozito Erazmo Vitelijaus kalba popiežiui Aleksandriui VI: tekstas ir jo kontekstai“, *Lietu-vos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha*, Vilnius, 2007, p. 210–219.

² Noriu padėkoti kolegai prof. Bernardui Boyle'ui, kuris pa-tarimais patikslino ir praturtino šią studiją.

³ K. Hartleb, „Pobyt w Rzymie w r. 1501 i jego przejawy“, *Działalność kulturalna biskupa-diplomaty Erazma Ciołka*, Lwów, 1929, p. 53–68, J. Burkardas toliau minimas p. 80–87. Plg. S. Lukas, „Pierwsze poselstwo Erazma do Rzymu w roku 1501“, *Erazm Ciołek: biskup płocki (1503–1522), dyplomata polski XVI-go wieku*, Warsaw, 1878, p. 16–22. Jis taip pat kreipė dėmesį į tą 1501 m. audienciją, bet J. Burkardo vaidmuo liko neaptartas.

⁴ L. Salembier, „Western Schism“, *The Catholic Encyclopedia*, t. 13, New York, 1912; 2010 m. rugsėjo 22 d.: <<http://www.newadvent.org/cathen/13539a.htm>>.

⁵ G. Zujienė, „Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro pakėlimo ceremonialo susiformavimas“, *Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha*, p. 56–67.

⁶ R. Krasauskas, „Taboras, Albertas Vaitiekus“, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1964, t. XXX, p. 267–268.

⁷ „Ciołek, Erazm“, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1954, t. IV, p. 35.

⁸ S. Narbutas, „Vilniaus prepozito Erazmo Vitelijaus kalba popiežiui Aleksandriui VI: tekstas ir jo kontekstai“, p. 212.

⁹ H. Thurston, „Holy Year of Jubilee“, *The Catholic Encyclopedia*, t. 8, New York, 1910, <http://www.newadvent.org/cathen/08531c.htm>.

¹⁰ H. J. Kessler, J. Zacharias, *Rome 1300 – On the Path of the Pilgrim*, New Haven and London, 2000.

¹¹ L. Testa, „1500 – The Jubilee of Alexander VI“, *Rejoice! 700 Years of Art for the Papal Jubilee*, red. M. Calvesi, New York, 1999, p. 56–69.

¹² Evangelija pagal Joną 10:7–9, *Šventasis Raštas – Senasis ir Naujasis testamentas*, Vilnius, 1998, p. 1697.

¹³ Apie ceremoniere veiklą popiežiaus dvare žr. „Introduction“, *At the Court of the Borgia, being an Account of the Reign of Pope Alexander VI written by his Master of Ceremonies Johann Burchard*, red. G. Parker, London, 1963, p. 7–29.

¹⁴ Z. Ivinskis, „Ceremonijų magistras tyli“, *Šv. Kazimieras, 1458–1484*, Brooklyn, NY, 1955, p. 79–82.

¹⁵ J. W. O'Malley, *Praise and Blame in Renaissance Rome – Rhetoric, Doctrine, and Reform in the Sacred Orators of the Papal Court, c. 1450–1521*, Duxbury, 1979, p. 10–11.

¹⁶ J. Burkardas plačiau aptariamas šiuose veikaluose: *Hierarchia Catholica medii aevi*, red. C. Eubel, Regensburg, t. III, 1910, p. 211; D. Gnoli, „La Torre Argentina“, *Nuova Archeologia*, Nr. 43, 1908, III, p. 596–605; F. Lauchert, „Burckard, Johannes“, *Allgemeine Deutsche Biographie*, Historischen Kommission bei der Bayerschen Akademie der Wissenschaften, Nr. 47, 1903, p. 377–379; J. Le-sellier, „Les méfaits du cérémonier Jean Burckard“, *Mélanges d'Ar-chéologie et d'Histoire*, Paris, t. 44, 1927, p. 11–34; L. Oliger, „Der päpstliche Zeremonienmeister Johannes Burckard von Strassburg“, *Archiv fuer Elsaessische Kirchengeschichte*, Nr. 9, 1934, p. 199–232;

¹⁷ Pirmą kritinę dienoraščio publikaciją išleido E. Celani, žr. J. Burckardi, *Liber Notarum ab anno MCCCLXXXIII usque*

ad annum MDVI, a cura di Enrico Celani, serija Rerum Italiarum Scriptores, t. XXXII, d. 1a, I, Citta di Castello, 1907–1914. Šis veikalas pakoregavo jvairias ankstesnes rankraščio transkripcijas ir laidas, pvz., **J. Burchardi**, „Argentinensis, Capelle pontificie sacrorum rituum magistri“, *Diarium sive rerum urbanarum commentarii (1483–1506)*. Texte latin publie intégralement pour la première fois (...) par L. Thuasne, tome troisième (1500–1506), Paris, 1885. Anglų kalba išleista labai sutrumpinta dienoraščio versija, apimanti tiktais popiežiaus Aleksandro VI pontifikatą, žr. „At the Court of the Borgia, being an Account of the Reign of Pope Alexander VI written by his Master of Ceremonies Johann Burchard“; *J. Burchard, Diaries 1483–1492*, vertė A. H. Matthew, London, 1910.

¹⁸ **J. Loughlin**, „Pope Alexander VI“, *The Catholic Encyclopedia*, t. 1, New York, 1907, <http://www.newadvent.org/cathen/01289a.htm>.

¹⁹ Apie Vatikano dvarą apskritai žr. **P. Partner**, „The Roman Court and the Papal Palace“, *Renaissance Rome 1500–1599 – A Portrait of a Society*, Berkeley, 1976, p. 113–132.

²⁰ „At the Court of the Borgia, being an Account of the Reign of Pope Alexander VI written by his Master of Ceremonies Johann Burchard“, p. 19–20.

²¹ **J. Burckardi**, *Liber Notarum ab anno MCCCCLXXXIII usque ad annum MDVI, a cura di Enrico Celani*, p. 271–274; taip pat žr. **J. Burchardi**, „Argentinensis, Capelle pontificie sacrorum rituum magistri“, *Diarium sive rerum urbanarum commentarii (1483–1506)*. Texte latin publie intégralement pour la première fois (...) par L. Thuasne, tome troisième (1500–1506), p. 120–123.

²² *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae...*, parengė A. Theiner, T. 2, Romae, 1861, p. 277–280.

²³ Casimiriana. *Fontes vitae et cultus S. Casimiri / Šv. Kazimiero gyvenimo ir kulto istorijos šaltiniai*, sudarė, vertė, išvadą ir paaiškinimus parašė M. Čiurinskas, Vilnius, 2003, p. 151. Teksto originalas: „*Alterum vero sui nominis Kasimirum, adolescentem profecto doctrina et excellenti ingenio, ac vite probitate ornatisimum, mors invida, maiora parantem, surripuit: qui in urbe ducatus primaria sepultus, plurimis circa annos viginti claret miraculis, vota cuiuslibet suis apud deum meritis commendans, ut neminem spe frustrari permittat: que aliquando simul congesta huic sancte sedi declarabuntur cumulatius.*“ – *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae...*, p. 279.

²⁴ Popiežių nutarimai išleidžiami trimis būdais: enciklikos – aplinkraščiai, siunčiami aukštiesiems Katalikų bažnyčios hierarchams kuriuo nors svarbiu klausimu; brevės – trumpi, vidutiniškai iškilmingi popiežiaus raštai ir pranešimai; bulės – iškilmingiausi popiežiaus raštai, užantspaudoti švino antspaudu.

²⁵ „*Šv. Kazimieras ir italai*“, iš lotynų kalbos vertė P. Rabikauskas, S. J., *Lietuvių tautos praeitis*, Chicago, 1984, t. VIII, Nr. 1(29), p. 100–101. Popiežiaus Aleksandro VI laiškas, sutrumpintai pavadintas „*Capellam B. Mariae ac SS. Andree et Stanislai Vilnae visitantibus et adiuvantibus indulgentiae conceduntur*“, išspausdintas *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae...*, t. II, Nr. CCCVII, p. 287. Versija pasirodė „*Codex Diplomaticus [...] Dioeceseos vilnensis*“, žr. *Casimiriana. Fontes vitae et cultus S. Casimiri / Šv. Kazimiero gyvenimo ir kulto istorijos šaltiniai*, p. 150–153. Kazimiero kanonizacija išsamiau aprašyta: *Lietuvių tautos praeitis*, p. 40–60; taip pat **Z. Ivinskis**, min. veik., p. 55–68.

²⁶ **N. Kitkauskas**, *Vilniaus arkikatedros požemiai*, Vilnius, 1994, p. 7, 30–37; taip pat žr. **V. Petkus**, *Vilniaus arkikatedros bazilikos koplyčios*, Vilnius, 1994, p. 153–169.

Priedas

Jono Burkardo lotyniškai parašyto dienoraščio išstraukos¹

Feria quinta,² XI³ dicti mensis martis, intravit Urbem per portam Viridarii⁴ venerabilis d.⁵ Erasmus Vitellius, prepositus ecclesie vilnensis, orator ill.⁶ Alexandri magni ducis Lithuaniae, fratris germani regum Ungarie, Polonie et Bohemie ac cardinalis Cracoviensis; expectavit in domo sive vinea Alexandri Neronis, que fuit olim' d. Falconis, adventum cardinalium familiarum et horam sui introitus; et in eadem domo fuit receptus per familias cardinalium Ursini et Capuani. Ascendit equum et fuit receptus ab aliis familiis omnium cardinalium et pape; equitavit inter Tispostum,⁷ qui etiam venit, a dextris, et gubernatorem, a sinistris, oratores Venetorum et Florentinorum etiam interfuerunt. Papa erat in illa domo nova Francisci Gabagnes, cubicularii secreti pape, tamen intra gelosiam, ne cognosceretur. Hic orator habuit XII⁸ scutiferos, omnes in vestibus longis albis subtus et desuper nigris, et II⁹ parvos pueros quorum minor erat X annorum, si recte memini, eodem modo vestitos, qui immediate ante eum et post me equitabant. Associatus fuit ad domum quondam d. Gregorii Polycarpi, magistri registri bullarum, sub Monte Jordano, in Via Sanguinea sita, in qua est hospitatus.¹⁰ (p. 271)

Feria quarta, XVII¹¹ mensis martii predicti, SS. D. N.¹² in secreto consistorio decrevit non facere publicum consistorium pro receptione oratoris magni ducis' Lithuaniae; et male, quia conveniebat hujusmodi receptioni publicum consistorium. Fecit tamen hoc papa, ne haberet responsionem oratori dandam diligentius studere.¹³ (p. 272)

Feria quarta, ultima martii, fuit consistorium secretum in quo Franciscus Remolinus, protonotarius apostoli licus, gubernator Urbis¹⁴, fuit prefectus in archiepiscopum Ecclesie surrentine, pastoris solatio destitute. Hora consistorii, venerabilis d. Erasmus Vitellius, prepositus Ecclesie vilnensis, orator magni ducis Lithuaniae Alexandri, cum familia sua, quorum, ut supra dixi, XII¹⁵ erant vestiti ut in introitu ad Urbem, associatus a familiis rr. dd.¹⁶ cardinalium Ursini et Capuani, venit ad palatium, ad cameras r. d. Capuani, ubi expectavit finem consistorii. Quo finito, gubernator et alii prelati palatii venerunt ei obviam usque ad cameras Capuani, ubi ille expectabat, et induxerunt illum usque ad cameram paramenti pape, ubi, eo dimisso, ipsi intraverunt cameram in qua erat consistorium et locaverunt se ad sinistram pape; eorum fuerunt numero VII.¹⁷ Vocatus deinde orator et post omnis familia sua et quidam alii amici sui, qui eum associaverant, orator accessit ad papam, osculatus est pedem ejus et manus et receptus est

ad osculum oris; genuflexit iterum et presentavit pape litteras ducis predicti, que erant credentiales patentes, sigillo subimpresso, quas papa dedit d. Hadriano, secretario suo. Orator retrocessit extra circulum consistorii in opposito pape, ubi genuflexit, ante se habens illud scabellum quod introitum consistorii claudit; ego ad ejus sinistram' fui genuflexus continue apud eum. D. Hadrianus legit litteras predictas ad sinistram pape genuflexus; quibus lectis, orator, ut supra genuflexus, fecit orationem omnibus laudatam cum optima pronuntiatione et aptitudine, cui papa respondit, prout voluit, et responsionem hujusmodi conclusit in laudem oratoris, subjungens quod propterea faceret eum ex nunc protonotarium apostolicum. Orator accessit ad papam et post eum omnis familia sua, que osculata est pedem pape, oratore ad dextram pape stante. Cui, postquam familia pedem pape osculata est, deposui vestem superiorem quam, licet nobis esset debita, dedi uni ex familiaribus suis, sperans nos meliorem recompensam recepturos; paraveram prius pro eo rochettum, cappam et capellum protonotariatus, quibus papa, omnibus cardinalibus consistorialiter consedentibus, oratorem successive induit et eum protonotarium fecit et creavit. Surrexit orator, depositus capellum et cappam, accepit mantellum et capucium sibi ad hoc prius ordinatum et cum licentia pape venit ad domum suam, associatus a familia r. d. cardinalis Capuani. Interfuerunt huic consistorio XIX⁸ cardinales,¹⁹ Neapolitanus, Sancti Angeli, Recanatensis, episcopi; Sancti Clementis, Beneventanus, Sancte Praxedis, Montis Regalis, Alexandrinus, Ursinus, Sancte Crucis, Agrigentinus, Capuanus, Cusentinus, Caputaquensis, Muti'nensis, presbyteri; Senensis, Medices, Cesarinus, et Farnesius, diaconi.²⁰ (p. 272–273)

Feria secunda, V²¹ mensis aprilis predicti, d. Erasmus prothonotarius, orator magni ducis Lithuaniae, habuit audienciam particularem a papa, cui nomine ducis sui donavit IV²² nobilissimas subducturas vestium sive foderas, unam de zebellinis, unam de martoriis, unam de hermelinis et unam²³ de variis, et L²⁴ pelles pulcherrimas zibellinorum et II²⁵ tazzeas aureas, que multum pape placuerunt.²⁶ (p. 273)

Vertimas

Ketvirtadienį, minėto kovo mėnesio 11-ają, į (Romas) miestą per *Viridarii* vartus įžengė garbingas ponas Erazmas Vitelijus, Vilniaus kapitulos prepozitas, legatas²⁷ šviesiausio Aleksandro, Lietuvos didžiojo kunigaikščio, tikro brolio Vengrijos, Lenkijos ir Bohemijos karalių, taip pat Krokuvos kardinolo. Jis laukė Aleksandro Neronio namuose, arba vyndaržy²⁸, kuris kitados priklausė ponui Falkoniui, ateinant kardinolų namiškių ir valandos, kada jis (Vitelijus) bus įvestas. Ir tuose pačiuose namuose buvo priimtas kardinolų Orsini²⁹ ir Capuani namiškių. Sėdo ant žirgo ir buvo priimtas visų kitų kardinolų ir popiežiaus namiškių. Jis jojo tarp Tisposto, kuris irgi atvyko, iš dešinės ir gubernatoriaus iš kairės, Venecijos ir Florencijos legatai taip pat dalyvavo. Popiežius buvo savo slaptojo kubikulariaus Pranciškaus Gabagnės žinomuose naujuose namuose, tačiau stovėjo tarp užuolaidų, kad nebūtų

atpažintas. Ši pasiuntinė lydėjo dvylika skydininkų, visi ilgais drabužiais, baltais apačioje, juodais viršuje, ir du maži berniukai, kurių jaunesnysis buvo dešimties metų, jeigu gerai atmenu, taip pat apsirengę, kurie iškart prieš jį ir paskui mane jojo. Taip draugijoje palydėtas, jis nuvyko į kitados pono Gregorijaus Polkarpo, bulių registro tvarkytojo, namus, esančius *Sanguinea* gatvėje, žemiau Jordano kalno³⁰, kuriuose svečiavosi.

Trečiadienį, anksčiau minėto kovo mėnesio 17-ąją, mūsų švenčiausias Ponas (popiežius) slapoje konsistorijoje nusprendė, kad nevyks viešoji konsistorija priimti Lietuvos didžiojo kunigaikščio legatą, ir blogai, kadangi tokiam priėmimui jis jau buvo paskelbės viešąją konsistoriją. Tačiau popiežius tai darė, leisdamas legatui geriau pasiruošti.

Trečiadienį, paskutinę kovo dieną, įvyko slapsa konsistorija, kurioje Pranciškus Remolinus (Francisco Remolini), apaštališkasis protonotaras, Romos gubernatorius, buvo paskirtas Sorrento bažnyčios arkivyskupijos prefektu, jai trūkstant ganytojo. Vykstant konsistorijai, gerbiamas ponas Erazmas Vitelijus, Vilniaus kapitulos prepozitas, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro legatas, kartu su savo svita, kurių, kaip anksčiau sakiau, buvo dvylika, apsirengę kaip anksčiau per įžengimą į Romą, kartu su didžiai gerbiamu ponu kardinolu Orsini ir Capuani namiškiais atvyko į rūmus, į didžiai gerbiamo ponu Capuani kambarius, kur jis (Vitelijus) laukė konsistorijos pabaigos. Konsistorijai pasibaigus, gubernatorius ir kiti popiežiaus rūmų prelatai pasitiko jį priešais (kardinolo) Capuani kambarį, kur anas laukė, ir nuvedė jį į popiežiaus apsirengimo menę.³¹ Tenai jį (Capuani) atleidus, jie įėjo į salę, kurioje vyko konsistorija, ir įsitaisė popiežiaus kairėjė. Jų buvo septyni. Tada pašauktas legatas, ir iš pasiekos visi jo namiškiai ir visi kiti jam palankūs prisijungė. Legatas prisiartino prie popiežiaus, pabučiavo jam koją ir ranką ir buvo popiežiaus pabučiuotas į lūpas. Atsiklaupės dar syki, jis popiežiui įteikė anksčiau minėto kunigaikščio laiškus, kurie buvo atviri³² į galiojamieji kredencialai, su apačioje prispaustu antspaudu. Popiežius juos atidavė Hadrianui, savo sekretoriui. Legatas žengė atgal, anapus konsistorijos ratelio, priešais popiežių, kur atsiklaupė prie kyje medinio suolelio, ir tuo baigėsi konsistorijos pradžia. Aš šalia jo, kairėje, nepaliaudamas klūpojau kartu. Ponas Hadrianas skaitė minėtus laiškus, atsiklaupės popiežiaus kairėje. Juos perskaicius, pasiuntinys, atsiklaupės kaip ir anksčiau, pasakė šlovinančią prakalbą, kurios tobulą tartį ir tinkamumą visi išgyré. Popiežius jam atsakė, sekdamas savo valią, ir atsakymą užbaigė, kaip ir išgirdamas legatą, pridėdamas, kad dėl to jis (popiežius) nuo dabar skirsias jį (Vitelijų) apaštališkuoju protonotaru. Legatas prisiartino prie popiežiaus. Paskui jį visi jo namiškiai, kurie pabučiavo popiežiaus koją, legatui stovint popiežiaus dešinėje. Jam po to, kai namiškiai pabučiavo popiežiaus koją, nuvilkau viršutinį drabužį, nors mums būtų reikalingas, ir atidaviau vienam iš jo namiškių, tikėdamasis, kad mes sulaiksime geresnio atlygio. Iš anksto parengiau ilgą protonotaro kamžą, kapą ir kepurę, kuriais popiežius, visiems konsistorijoje kardinolams drauge sėdint, legatą paeiliui aprenęgė ir jį padarė, ir paskyrė protonotaru. Legatas at-

sistojo, nusiėmė savo kepurę ir nusivilko kapą, priėmė jam anksčiau paskirtą mantiją ir kapišoną ir su popiežiaus leidimu nuėjo į savo namus, prie namiškių palydos prisijungus gerbiamam ponui kardinolui Capuani. Šioje konsistorijoje dalyvavo devyniolika kardinolų – Neapolio, Sant'Angeli, Rekanatensio vyskupai; San Klemento, Benevento, Šv. Praksedos, Monte Regalo, Aleksandriino, Orsini, Santa Kročės, Agrigento, Kapujos, Kosentino, Kaputakensio, Mutinensio presbiteriai, Senensio, Medičių, Čezarinio ir Farnesės diakonai.

Pirmadienį, anksčiau minėto balandžio 5-ają, ponas Erazmas, protonotaras, Lietuvos didžiojo kunigaikščio legatas, surengė atskirą audienciją pas popiežių, kuriam savo kunigaikščio vardu dovanojo keturis išpudingiausius kailius, arba pamušalus rūbams. Vienas jų – sabalo, vienas – kiaunės, vienas – šermuonėlio ir įvairių kitų bei penkiasdešimt gražiausią sabalo kailių ir dvi auksines taures, tuo popiežius buvo labai patenkintas.

Vertė Kęstutis P. Žygas
Redagavo Irena Katilienė

Kęstutis Paulius Žygas

The First Days of Erazm Vitellius-Ciolek in Rome – Notes from Johann Burchard's 1501 *Liber notarum* Diary Summary

The Liber notarum diary of Johann Burchard, Master of Ceremonies in the Papal Court from 1483 to 1506, is an invaluable document about Renaissance culture in general and Vatican matters in particular. During those decades Burchard served five popes in succession, meticulously recording the ecclesiastical, political, and diplomatic events which he had either witnessed or personally organized.

This study contains a full transcription, accompanied by a Latin-Lithuanian translation, of the diary entries, dated between March 11 and April 5, 1501, pertaining to the arrival, reception, and papal consistory which Pope Alexander VI (Rodrigo Borgia) accorded to Erazm Vitellius-Ciolek, envoy of Albert Taboras, Bishop of Vilnius, and Alexander I, Grand Duke of Lithuania. Ciolek's oration at the consistory addressed church matters and conveyed the

grand duke's Christian loyalty and submission to the Holy See. Historians value the oration for its perspectives on the Lithuanian state, the diocese of Vilnius, and the nascent cult of St. Casimir, but they have generally neglected the circumstances attending the consistory and its actual procedure. By contrast, Burchard noted the entourage accompanying Ciolek, the status of his Roman hosts, the protocol employed, and Ciolek's gifts to the pope. He considered each and every one a significant matter, playing a role in the conduct of public diplomacy. Collectively they complemented the oration, likewise alluding to the self-image of the Vilnius diocese and the Lithuanian state. Thus, a fuller picture of Ciolek's 1501 mission to Rome can only be obtained by taking Burchard's *Liber notarum* diary entries into account.

¹ Čia pateikiame ištraukas iš E. Celani parengtų J. Burkardo lotyniškai parašyto dienoraščio *Liber notarum* transkripciją, nes jos laikomos tobuliausiomis, išsamiausiomis ir patikimiausiomis. Žr. **J. Burkardis**, *Liber Notarum ab anno MCCCCCLXXXIII usque ad annum MDVI, a cura di Enrico Celani*, t. II, p. 271–274. Tačiau kadangi J. Burkardas kartais raše skubėdamas ir idiomatiškai, vartojo savitus sutrumpinimus, kai kurie jo įrašai nėra visiškai aiškūs ir gali būti skirtingai interpretuojami. Todėl E. Celani transkripcija kartais skiriasi nuo ankstesnės L. Thuasne parengtos transkripcijos. Žr. **J. Burchardi**, „Argentinensis, Capelle pontificie sacrorum rituum magistri“, *Diarium sive rerum urbanarum commentarii* (1483–1506), *Texte latin publice intégralement pour la première fois [...] par L. Thuasne, tome troisième* (1500–1506), p. 120–123. Tarp E. Celani ir L. Thuasne transkripcijų rasti skirtumai nurodomi toliau.

² J. Burkardas įrašydavo savaitės dienas senu hebrajisku būdu, kuris skiriasi nuo dabartinės tvarkos. Patikrinus 1501 m. kalendorių, paaiškėjo, kad sekmadienius jis vadino *dominica* arba *feria prima*, pirmadienius – *feria secunda*, antradienius – *feria tertia*, trečadienius – *feria quarta*, ketvirtadienius – *feria quinta*, penktadienius – *feria sexta*, šeštadienius – *sabbato*.

³ L. Thuasne versijoje: 11.

⁴ *Porta Viridaria*, reiškiantys „Sodo vartai“, stovėjo Vatikano gynybinės sienos šiauriniame ruože. Tai buvo pagrindinis įvažiavimas į Vatikaną iš šiaurės. Romos miesto šiauriniai vartai *Porta del Popolo* stovėjo Tibro upės kitoje (rytinėje) pusėje.

⁵ Sutrumpinimas „d.“ reiškia *dominus* (kartais – ponas arba viešpats, kartais – dvasininkas).

⁶ Sutrumpinimas „ill.“ reiškia *illusterrimus* (šviesiausias, garbingiausias, kilmingiausias).

⁷ L. Thuasne versijoje: *dispostum*.

⁸ L. Thuasne versijoje: *duodecim*.

⁹ L. Thuasne versijoje: *duodecim*.

¹⁰ Tai būtų miesto centre, truputį į šiaurę nuo Filippini vienuolyno.

¹¹ L. Thuasne versijoje: 17.

¹² Sutrumpinimas „SS. D. N.“ reiškia: *Sanctissimus Dominus Noster* (mūsų švenčiausias Viešpats [Jėzus Kristus]), taip pat tai buvo vienas iš popiežiaus titulų).

¹³ Konsistorija galbūt buvo atidėta, kad Vitelijus galėtų geriau susipažinti su Vatikano priėmimo ceremonijos eigos ir protokolu niuansais.

¹⁴ Romos gubernatorius.

¹⁵ L. Thuasne versijoje: *duodecim*.

¹⁶ Sutrumpinimas „rr. dd.“ reiškia: *reverendissimi domini* (gerbiamiausi ponai, gerbiamiausi dvasininkai).

¹⁷ L. Thuasne versijoje: *septem*.

¹⁸ L. Thuasne versijoje: *decem et novem*.

¹⁹ Kardinolai išvardyti hierarchine tvarka, kadangi J. Burkardas laikais ir žemesnio rango dvasininkai galėjo tapti kardinolais.

²⁰ *Dominica palmarum, IV mensis aprilis*, t. y. Palmių/Verbų sekadienio įraše, J. Burkardas paminėjo Jono Mikalojaus III Radvilos (*nobili Joanni Nicolao Radziwilowicz, marescallo magni ducis Lithuanie*) vaidmenį iškilmių eigoje (p. 273). Minėtas asmuo – Jonas Radvila (1474–1522), nuo 1500 iki 1510 m. – LDK rūmų maršalas, 1506 m. – Slanimo seniūnas, 1508 m. – Raigardo vietininkas, 1513 m. – Polocko pilininkas, 1514 m. – krašto maršalas, 1518 m. – Drohičino seniūnas, 1522 m. – Trakų pilininkas.

²¹ L. Thuasne versijoje: 5.

²² L. Thuasne versijoje: *quatuor*.

²³ L. Thuasne versijoje: *etiam*.

²⁴ L. Thuasne versijoje: *quinquaginta*.

²⁵ L. Thuasne versijoje: *duas tattias*.

²⁶ *Feria quinta, jovis sancta, VIII aprilis* dienos įraše J. Burkardas paminėjo Jono Sapiegos (*d. Joanni Sapieha de Spalchoum, vilnensis diecesis, secretario magni ducis Lithuaniae*) vaidmenį iškilmių eigoje (p. 274). Tai buvo Jonas, arba Ivaška, Sapiega (1431–1520), Lietuvos raštininkas, vėliau – LDK kancleris, nuo 1510 m. – Vitebsko, nuo 1514 m. – Pagirio vaivada ir vietininkas, vėliau – Trakų vaivada.

²⁷ J. Burkardo vartoto *orator* neišvertėme pažodžiu. Vitelijus buvo tam tikram tikslui laikinai akredituotas valdovo asmeninis pasiuntinys. Ilgesniam laikui paskirtuosius vadintume ambasadoriais.

²⁸ *Vinea* taip pat gali reikšti vynuogyną, o kartais – altaną, arba belvederį, ant namo stogo esančią apželdintą pavėsinę.

²⁹ Kardinolas Battista (Giambattista) Orsini (1483–1503).

J. Burkardo dienoraštyje vartota Ursini pavardė dabar rašoma Orsini.

³⁰ J. Burkardo minėtas Jordano kalnas yra *Monte Giordano*. Iš tikrujų tai buvo griuvėsių kupstas, išlikęs nuo antikinės Romos laikų, sudarantis pamatus vėlesniems pastatams. Vardas siejasi su Giordano Orsini, kuris XIV a. ten pasistatė tvirtovę ir rūmus. *Monte Giordano* yra rytinėje Tibro upės pusėje, priešais Romos imperatoriaus Adriano mauzoliejų, į pietus nuo *Ponte Sant'Angelo* tilto. Šioje vietoje dabar esantys rūmai vadinami *Palazzo Taverna*.

³¹ Puošnios Vatikano ir kitų rūmų salės, skirtos drabužiams laikyti ir persirengti, dažnai vadinamos *Sala dei Paramenti*, tad neaišku, kodėl šiuo atveju J. Burkardas nepavartojo šio tradicinio posakio.

³² Šiuo atveju „atviras“ reiškia antspaudu neužklijuotą ir neuzspaustą laišką.